

**Katarzyna Parys**

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID 0000-0001-6069-7805

**Sławomir Olszewski**

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID 0000-0001-7713-0952

## **ZADANIA PEDAGOGA SZKOLNEGO I PEDAGOGA SPECJALNEGO W ŚWIEŁE PRZEPISÓW PRAWA OŚWIATOWEGO I PRAKTYKI SZKOLNEJ – OBSZARY WSPÓLNE I ODRĘBNE**

### **THE TASKS OF SCHOOL COUNSELORS AND SPECIAL EDUCATION COUNSELORS IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW AND SCHOOL PRACTICE – COMMON AND DISTINCT AREAS**

**Summary.** The aim of this text is to present the responsibilities of school counselors and special education counselors in light of educational law and school practice, identify areas of overlap and differentiation, and ultimately formulate recommendations for the effective division of tasks between these specialists. The authors present the evolution of the positions of these specialists, emphasizing that the introduction of the special education counselor position in 2022 was intended to strengthen the support system for students with special educational needs and improve the implementation of inclusive education. The analysis shows that the lack of a clear division of responsibilities can lead to overload and organizational ambiguity, making it necessary to clarify the roles of school counselors and special education counselors. The Multi-Tiered System of Supports (MTSS) model is a helpful element in achieving this goal.

**Keywords:** school counselor, special education counselor, inclusive education, multi-tiered system of supports

**Streszczenie.** Celem tekstu jest ukazanie zadań pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego w świetle regulacji prawnych oraz praktyki szkolnej, wskazanie obszarów styczości i zróżnicowania, a w efekcie sformułowanie rekomendacji dotyczących skutecznego podziału zadań pomiędzy wymienionymi specjalistami. Autorzy przedstawiają ewolucję stanowisk wymienionych specjalistów, podkreślając, że wprowadzenie w 2022 r. stanowiska pedagoga specjalnego miało na celu wzmocnienie systemu wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz usprawnienie realizacji założeń edukacji włączającej. Analiza pokazuje, iż brak jednoznacznego podziału kompetencji może prowadzić do przeciążenia i niejasności organizacyjnych, a zatem niezbędne jest doprecyzowanie ról pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego. Elementem pomocnym w realizacji tego zadania jest model wielopoziomowego systemu wsparcia (*Multi-Tiered System of Supports* – MTSS).

**Słowa kluczowe:** pedagog szkolny, pedagog specjalny, edukacja włączająca, wielopoziomowy system wsparcia

## Wprowadzenie

W ostatnich latach system oświaty w Polsce przeszedł istotne zmiany, których celem było dostosowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej do zróżnicowanych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz realizacja założeń edukacji inkluzywnej. Jednym z kluczowych rozwiązań było wprowadzenie w placówkach ogólnodostępnych i integracyjnych od 1 września 2022 r. stanowiska nauczyciela – pedagoga specjalnego (Dz.U. 2022 poz. 1593). Zakładano, że nowy specjalista wesprze pracę pedagoga szkolnego, przejmując część zadań wymagających szczegółowej wiedzy z zakresu edukacji specjalnej. W praktyce jednak wdrożenie tej zmiany ujawniło wyzwania organizacyjne i interpretacyjne, które wciąż stanowią przedmiot dyskusji w środowisku oświatowym (Bartuś 2023; Majewicz, Sikorski 2023; Bobik 2024; Gajdzica, Widawska 2025; Parys 2025).

Praktyka szkolna pokazuje, że rozwiązanie polegające na funkcjonowaniu w placówce pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego może generować różnego rodzaju problemy. Pomimo formalnego rozdziału zadań granice kompetencyjne pomiędzy tymi stanowiskami bywają nieostre, a część obowiązków ulega powieleniu. Problem ten dostrzegają zarówno sami specjaliści, jak i nauczyciele, dyrektorzy oraz badacze edukacji. Wyniki badań empirycznych (Bartuś 2023; Majewicz, Sikorski 2023) wskazują, że:

- Wielu nauczycieli nie potrafi jednoznacznie określić różnic pomiędzy zadaniami pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego.
- W części placówek brakuje efektywnych modeli współpracy pomiędzy specjalistami, pomimo ustawowych zapisów promujących działania zespołowe.
- Funkcje pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego bywają w praktyce scalane w ramach jednego etatu. Przepisy prawa oświatowego dopuszczają bowiem, by jedna osoba, dysponująca odpowiednimi kwalifikacjami, realizowała w tej samej placówce zarówno funkcję pedagoga szkolnego, jak i pedagoga specjalnego. Rozwiązanie to bywa stosowane w praktyce pedagogicznej, mimo że powoduje szereg trudności (zob. Łoskot 2024; Pedagog Online 2022, 2023). Realizowanie obydwu funkcji przez tę samą osobę może bowiem utrudniać efektywne wykonywanie zadań, prowadzić do przeciążenia obowiązkami każdej z ról, zmniejszać dostępność specjalisty dla uczniów i rodziców oraz wprowadzać chaos organizacyjny.

Celem niniejszego tekstu jest porównanie ról pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego w aspekcie prawnym i praktycznym, wskazanie ewentualnych niejasności w zapisach prawa oświatowego mogących generować trudności realizacyjne oraz sformułowanie rekomendacji dotyczących skutecznego podziału zadań pomiędzy specjalistami odpowiedzialnymi za udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Analiza opiera się na przeglądzie literatury przedmiotu oraz interpretacji dokumentów prawnych.

## **Kontekst teoretyczny i historyczny funkcji pedagoga szkolnego oraz pedagoga specjalnego**

Chcąc lepiej zrozumieć źródła obecnych wyzwań w zakresie rozgraniczenia kompetencji pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego, warto przyjrzeć się ewolucji tych stanowisk w polskim systemie oświaty.

Pedagog szkolny był pierwszym specjalistą w obszarze wsparcia psychologiczno-pedagogicznego zatrudnianym w placówkach oświatowych. Stanowisko to wprowadzono w roku szkolnym 1973/1974 w odpowiedzi na potrzebę przeciwdziałania trudnościom wychowawczym, niepowodzeniom dydaktycznym oraz przejawom niedostosowania społecznego uczniów. Jak podają Kalinowska-Witek i Lewandowska-Kidoń (2016) oraz Walc (2016), geneza tej funkcji była związana z ówczesną polityką oświatową, w której akcentowano przede wszystkim działania opiekuńczo-wychowawcze i koordynacyjne. Instrukcja stanowiąca załącznik do Zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 1 lutego 1973 r. w sprawie organizacji kształcenia i wychowania w roku szkolnym 1973/1974 (Dz.U. 1973, nr 3, poz. 15) określała, że zadaniem pedagoga szkolnego jest organizowanie i koordynowanie działań szkoły w zakresie opieki nad uczniem oraz pomocy wychowawczej, a także podnoszenie poziomu kultury pedagogicznej rodziców. W kolejnych latach zakres obowiązków pedagoga szkolnego ulegał stopniowemu poszerzeniu – od funkcji o charakterze interwencyjnym i profilaktycznym po coraz szersze działania diagnostyczne oraz wspierające nauczycieli w pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych (Kalinowska-Witek, Lewandowska-Kidoń 2016; Walc 2016). Ewolucja ta odzwierciedla się w kolejnych rozporządzeniach ministerialnych, m.in. w Rozporządzeniu MEN z dnia 15 stycznia 2001 r. (Dz.U. 2001 nr 13 poz. 110), Rozporządzeniu MENiS z dnia 7 stycznia 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 11 poz. 114), Rozporządzeniu MEN z dnia 17 listopada 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 228 poz. 1487), Rozporządzeniu MEN z dnia 30 kwietnia 2013 r. (Dz.U. 2013 poz. 532) oraz Rozporządzeniu MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. (t.j. Dz.U. 2023 poz. 1798). Jak jednak podkreśla Figiel (2017), mimo licznych regulacji zadania pedagoga szkolnego pozostawały wciąż niedookreślone, a praktyka funkcjonowania tego stanowiska znacznie wykraczała poza ramy wyznaczone w aktach prawnych, co rodziło trudności w jednoznacznym zdefiniowaniu roli pedagoga szkolnego w systemie oświaty.

Od 2003 roku pedagodzy szkolni przestali być jedynymi specjalistami zatrudnianymi w szkołach. Na mocy Rozporządzenia MENiS z dnia 7 stycznia 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 11 poz. 114, § 15 ust. 2), a następnie Rozporządzenia MEN z 30 kwietnia 2013 r. (Dz.U. 2013 poz. 532, § 5 ust. 2) katalog specjalistów został poszerzony o psychologów, logopedów, doradców zawodowych, terapeutów pedagogicznych. Dopiero w 2022 roku (Dz.U. 2022 poz. 1593), w związku z rosnącą świadomością znaczenia edukacji

włączającej oraz koniecznością zapewnienia profesjonalnego wsparcia uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w ogólnodostępnych i integracyjnych placówkach edukacyjnych została formalnie wprowadzona funkcja pedagoga specjalnego.

Wszyscy wymienieni specjaliści uzupełniają działania pedagoga szkolnego, a w niektórych obszarach przejmują te spośród jego zadań, które wymagają pogłębionej wiedzy i kwalifikacji. Z perspektywy teorii pedagogiki ogólnej i pedagogiki specjalnej funkcje pedagoga szkolnego oraz pedagoga specjalnego wpisują się w model edukacji włączającej rozumianej jako „edukacja wysokiej jakości dla wszystkich, otwarta na zróżnicowane potrzeby dzieci/uczniów nie tylko z poważnymi deficytami rozwojowymi” (Jachimczak, Podgórska-Jachnik 2023, s. 12–13).

### **Zadania pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego w świetle obowiązujących przepisów prawa oświatowego**

Zadania pedagoga szkolnego oraz pedagoga specjalnego – osób należących do zespołu specjalistów odpowiedzialnych za realizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej – zostały określone w obowiązujących aktach prawnych, przede wszystkim w:

- Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2023, poz. 1798)<sup>1</sup>;
- Rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz.U. 2022, poz. 1610).

Znaczące jest, iż w przywołanych rozporządzeniach zadania realizowane przez pedagoga szkolnego są tożsame z zadaniami stojącymi przed psychologiem szkolnym (§ 24. Rozp. MEN z 2017 r.) lub z zadaniami pozostałych specjalistów zatrudnionych w przedszkolach, szkołach i placówkach – tj. psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (§ 3 ust. 1 Rozp. MEiN z 2022 r.). Natomiast w obydwu dokumentach zadania stawiane przed pedagogiem specjalnym są przedstawione w odrębnym wykazie (§ 24a Rozporządzenia MEN z 2017 r.; § 3 ust. 2 Rozp. MEiN z 2022 r.). Nierozdzielanie obowiązków pedagoga szkolnego i innych specjalistów można interpretować dwojako. Z jednej strony brak uszczegółowienia rodzi ryzyko

<sup>1</sup> Charakterystyczne w przypadku tego rozporządzenia jest używanie w stosunku do zadań, jakie mają realizować specjaliści, sformułowania „Do zadań [...] należy w szczególności” (§ 24, § 24a, Rozp. MEN 2017). Świadczy to zapewne o zamiarze rozporządzeniodawcy przedstawienia otwartego zbioru zadań, który może być poszerzany o inne elementy.

niejasności kompetencyjnych i powielania działań, co wskazywałoby na potrzebę większej precyzji regulacji. Z drugiej zaś może on sugerować intencję ustawodawcy, by część zadań była realizowana wspólnie, w duchu współpracy interdyscyplinarnej. Jednocześnie należy zauważyć, że pozostawienie zapisów w tak ogólnej formie daje specjalistom autonomię i możliwość elastycznego dostosowania działań do warunków danej placówki oraz indywidualnych potrzeb uczniów. Wydaje się więc, że rozwiązanie przyjęte w obowiązującym prawie otwiera pole do różnych praktyk organizacyjnych, co stanowi zarówno jego mocną stronę, jak i potencjalne źródło trudności.

W celu porównania zakresów zadań przypisywanych pedagogowi szkolnemu oraz tych, które przynależą do pedagoga specjalnego podjęto dwuetapowe działanie. Na pierwszym etapie, na bazie obydwu rozporządzeń (2017, 2022), ustalono zbiór zadań odnoszących się do działań pedagoga szkolnego i zbioru zadań pedagoga specjalnego. Efekt tego nie był oczywisty, albowiem w analizowanych rozporządzeniach (obydwa zawierają aktualnie obowiązujące przepisy) tylko po części można odnaleźć tożsame wykazy zadań, jakie winien realizować każdy z przywoływanych specjalistów. W obydwu dokumentach powtarza się część zadań, są też między wykazami zawartymi w analizowanych rozporządzeniach rozbieżności – np. określone zadanie pedagoga szkolnego zostało ujęte w rozporządzeniu z 2017 roku, natomiast w rozporządzeniu z 2022 roku nie zostało ono wymienione w katalogu działań tego specjalisty.

Drugi etap postępowania polegał na przygotowaniu tabelarycznego zestawienia zbiorów zadań pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego, wyodrębnionych z analizowanych aktów prawnych. Zadania te zostały następnie pogrupowane według wspólnych kategorii działań, co pozwoliło uporządkować proces analizy. Rezultaty opisanych czynności przedstawia tabela 1.

Dane zawarte w tabeli 1. pozwalają, biorąc pod uwagę kryterium podobieństwa, na wyodrębnienie czterech grup zadań:

- I. Zadania w pełni wspólne – identyczne dla pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego.
- II. Zadania częściowo wspólne – różniące się obecnością wybranych elementów.
- III. Zadania odrębne – przypisane jedynie pedagogowi szkolnemu.
- IV. Zadania odrębne – przypisywane tylko pedagogowi specjalnemu.

Do pierwszej grupy zadań – wspólnych dla obydwu specjalistów – należą:

- udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom, rodzicom uczniów i nauczycielom (§ 24 pkt 3, 7 i § 24a pkt 4 Rozp. MEN 2017; § 3, ust. 1, pkt 1b I § 3 ust. 2, pkt 1g Rozp. MEiN 2022);
- dokonywanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dzieci i młodzieży objętych kształceniem specjalnym (§ 3, ust. 1, pkt 1c i § 3 ust. 2, pkt 1e, Rozp. MEiN 2022).

**Tabela 1.** Zestawienie zadań pedagoga szkolnego i zadań pedagoga specjalnego na podstawie obowiązujących przepisów prawnych (Rozp. MEN z 2017 r.; Rozp. MEiN z 2022 r.)

| Kategoria działania                                | Pedagog szkolny                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Pedagog specjalny                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|----------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Diagnozowanie uczniów oraz środowiska edukacyjnego | <b>prowadzenie badań i działań diagnostycznych</b> uczniów; w tym <b>badan przesiewowych</b> ; diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów; w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły i placówki; <b>diagnozowanie sytuacji wychowawczych</b> w przedszkolu, szkole lub placówce w celu rozwiązywania problemów wychowawczych stanowiących barierę i ograniczających aktywne i pełne uczestnictwo ucznia w życiu przedszkola, szkoły i placówki (§ 24 pkt 1–2, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 1, pkt 1a, Rozp. MEiN 2022) | <b>prowadzenie badań i działań diagnostycznych</b> związanych z rozpoznawaniem indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów lub wychowanków w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów lub wychowanków oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów lub wychowanków, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia lub wychowanka i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki, we współpracy z nauczycielami (§ 24a pkt 1b, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1b, Rozp. MEiN 2022) <sup>a</sup> |
| Udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej     | <b>udzielanie uczniom lub wychowankom pomocy psychologiczno-pedagogicznej</b> w formach odpowiednich do rozpoznanych potrzeb; także <b>pomoc rodzicom i nauczycielom</b> w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów (§ 24 pkt 3, 7 Rozp. MEN 2017)<br><b>udzielanie uczniom lub wychowankom, rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej</b> (§ 3, ust. 1, pkt 1b, Rozp. MEiN 2022)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | <b>udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej</b> uczniom, rodzicom uczniów i nauczycielom (§ 24a pkt 4, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1g, Rozp. MEiN 2022)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |

|                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Prowadzenie działań profilaktycznych                                                                  | <b>podejmowanie i prowadzenie działań z zakresu profilaktyki uzależnień</b> i innych problemów dzieci i młodzieży, w tym działań mających na celu przeciwdziałanie pojawianiu się zachowań ryzykownych związanych z używaniem przez nich środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i nowych substancji psychoaktywnych; <b>minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych</b> , zapobieganie zaburzeniom zachowania (§ 24 pkt 4, 5, Rozp. MEN 2017; § 3, ust. 1, pkt 1d, Rozp. MEiN 2022) |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| Interweniowanie – reagowanie                                                                          | <b>inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych</b> w sytuacjach kryzysowych oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku przedшкоlnym, szkolnym i pozaszkolnym uczniów (§ 24 pkt 5, 6, Rozp. MEN 2017)<br><i>Brakuje tego zadania w Rozp. MEiN z 2022 r.</i>                                                                                                                                                                                                                              | <b>rozwiązywanie problemów dydaktycznych i wychowawczych</b> uczniów lub wychowanków (§ 24a pkt 1c, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1d, Rozp. MEiN 2022) <sup>b</sup>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| Tworzenie środowiska umożliwiającego aktywne i pełne uczestnictwo w oparciu o zapewnienie dostępności |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <b>określanie niezbędnych do nauki warunków</b> , sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, w tym wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne, odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia lub wychowanka (§ 24a pkt 1d, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1f, Rozp. MEiN 2022) <sup>b</sup><br><b>rekomendowanie dyrektorowi przedszkola, szkoły lub placówki do realizacji działań w zakresie zapewnienia aktywnego i pełnego uczestnictwa</b> dzieci i młodzieży w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz dostępności, o której mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. 2020 poz. 1062 oraz 2022 poz. 975 i 1079) (§ 24a pkt 1a, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1a, Rozp. MEiN 2022) <sup>b</sup> |

|                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Tworzenie warunków sprzyjających realizacji zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej | <p><b>wspieranie</b> nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w:</p> <p>a) rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły i placówki,</p> <p>b) udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§ 24 pkt 8 Rozp. MEN 2017)</p> <p><i>Brakuje tego zadania w Rozp. MEiN z 2022 r.</i></p> | <p><b>wspieranie</b> nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w:</p> <p>a) rozpoznawaniu przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów lub wychowanków, w tym barier i ograniczeń, utrudniających funkcjonowanie ucznia lub wychowanka i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki,</p> <p>b) udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w bezpośredniej pracy z uczniem lub wychowankiem,</p> <p>c) dostosowaniu sposobów i metod pracy do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia lub wychowanka oraz jego możliwości psychofizycznych,</p> <p>d) doborze metod, form kształcenia i środków dydaktycznych do potrzeb uczniów lub wychowanków;</p> <p>(§ 24a pkt 3, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1c, Rozp. MEiN 2022)</p> <p><i>W przypadku Rozporządzenia MEiN z 2022 r. realizacja zadania jest ograniczona do wspierania tylko nauczycieli.</i></p> |
|                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p><b>przedstawianie radzie pedagogicznej propozycji w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli przedszkola, szkoły lub placówki w zakresie zadań określonych w pkt 1–5 (§ 24a pkt 6, Rozp. MEN 2017)</b></p> <p><i>Brak tego zadania w Rozporządzeniu MEiN z 2022 r.</i></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p><b>współpraca, w zależności od potrzeb, z innymi podmiotami</b> (poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, zwanymi dalej „poradniami”; placówkami doskonalenia nauczycieli; innymi przedszkolami, szkołami i placówkami; organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży i innymi)</p> <p>(§ 24a pkt 5, Rozp. MEN 2017)</p> <p><i>Brak tego zadania w Rozporządzeniu MEiN z 2022 r.</i></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

|                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Realizacja zadań kształcenia specjalnego | <p><b>dokonywanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania</b> dzieci i młodzieży objętych kształceniem specjalnym, o której mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 127 ust. 19 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe oraz w przepisach wydanych na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty – w przypadku nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach, szkołach, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, specjalnych ośrodkach wychowawczych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych i ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych (§ 3, ust. 1, pkt 1c, Rozp. MEiN 2022)</p> <p><i>W Rozporządzeniu MEN z 2017 r. brak tego rodzaju zadania.</i></p> | <p><b>dokonywanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania</b> dzieci i młodzieży objętych kształceniem specjalnym</p> <p>(§ 3 ust. 2, pkt 1e, Rozp. MEiN 2022)</p> <p><i>W Rozporządzeniu MEN z 2017 r. brak tego rodzaju zadania.</i></p>                                                                                                                  |
|                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <p><b>współpraca z zespołem w zakresie opracowania i realizacji indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego</b> ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, w tym zapewnienia mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej</p> <p>(§ 24a pkt 2, Rozp. MEN 2017)</p> <p><i>W Rozporządzeniu MEiN z 2022 r. brak tego rodzaju zadania.</i></p> |
|                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <p><b>prowadzenie zajęć rewalidacyjnych, resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych</b></p> <p>(§ 3 ust. 2, pkt 1h, Rozp. MEiN 2022)</p>                                                                                                                                                                                                                                |

Źródło: opracowanie własne.

**Legenda:**

- <sup>a</sup> Zadanie niniejsze w Rozporządzeniu MEN z 2017 r. (§ 24a pkt 1) winno stanowić efekt współpracy z nauczycielami, wychowawcami grup wychowawczych lub innymi specjalistami, rodzicami oraz uczniami. Również w Rozporządzeniu MEiN z 2022 r. (§ 3 ust. 2, pkt 1b) przy tym zadaniu stwierdzenie „we współpracy z nauczycielami” (jednak tylko z nauczycielami – przyp. aut).
- <sup>b</sup> Zadanie niniejsze w Rozporządzeniu MEN z 2017 r. (§ 24a pkt 1) powinno stanowić efekt współpracy z nauczycielami, wychowawcami grup wychowawczych lub innymi specjalistami, rodzicami oraz uczniami.

Drugą grupę stanowią zadania częściowo wspólne, różniące się wybranymi elementami realizacyjnymi. Zadaniami tymi są:

- Prowadzenie badań i działań diagnostycznych związanych z rozpoznawaniem indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów lub wychowanków w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów lub wychowanków oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów lub wychowanków, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia lub wychowanka i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki (§ 24 pkt 1–2 i § 24a pkt 1b Rozp. MEN 2017; § 3 ust.1, pkt 1a i § 3 ust. 2, pkt 1b, Rozp. MEiN 2022).

Przeprowadzona analiza ujawniła następujące różnice związane z tym zadaniem: w przypadku pedagoga szkolnego pojawia się dodatkowa informacja o podejmowaniu przezeń badań przesiewowych (tj. mających charakter profilaktyczny, realizowanych w grupie wszystkich uczniów) oraz informacja dotycząca diagnozowania sytuacji wychowawczych w przedszkolu, szkole lub placówce w celu rozwiązywania problemów wychowawczych stanowiących barierę i ograniczających aktywne i pełne uczestnictwo ucznia w życiu przedszkola, szkoły i placówki. Natomiast w przypadku pedagoga specjalnego wskazano, zależnie od rozporządzenia, w którym zadanie zostało opisane, iż przedstawione działania winny być podejmowane we współpracy z nauczycielami (§ 3 ust. 2, pkt 1b Rozp. MEiN z 2022 r.) lub z nauczycielami, wychowawcami grup wychowawczych lub innymi specjalistami, rodzicami oraz uczniami (§ 24a pkt 1 Rozp. MEN z 2017 r.).

- Wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w:
  - rozpoznawaniu przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów lub wychowanków, w tym barier i ograniczeń, utrudniających funkcjonowanie ucznia lub wychowanka i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki;
  - udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w bezpośredniej pracy z uczniem lub wychowankiem (§ 24 pkt 8 i § 24a pkt 3, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1c, Rozp. MEiN 2022).

Poza przedstawionym wspólnym zakresem realizacji tego zadania pojawiają się też odrębne wskazania. W przypadku pedagoga szkolnego wspieranie winno dotyczyć również rozpoznawania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów. Natomiast pedagog specjalny winien wspierać współpracowników także w dostosowaniu sposobów i metod pracy do

indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia lub wychowanka oraz jego możliwości psychofizycznych, jak też w doborze metod, form kształcenia i środków dydaktycznych do potrzeb uczniów lub wychowanków.

Trzecią grupę stanowią odrębne, właściwe jedynie dla pedagoga szkolnego, zadania, do których należą:

- Podejmowanie i prowadzenie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, w tym działań mających na celu przeciwdziałanie pojawianiu się zachowań ryzykownych związanych z używaniem przez nich środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i nowych substancji psychoaktywnych; minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania (§ 24 pkt 4, 5, Rozp. MEN 2017; § 3, ust. 1, pkt 1d, Rozp. MEiN 2022).
- Inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku przedszkolnym, szkolnym i pozaszkolnym uczniów (§ 24 pkt 5, 6, Rozp. MEN 2017).

Do czwartej grupy zaliczono zadania odrębne, charakterystyczne jedynie dla pedagoga specjalnego, takie jak:

- Rozwiązywanie problemów dydaktycznych i wychowawczych uczniów lub wychowanków (§ 24a pkt 1c, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1d, Rozp. MEiN 2022).
- Określanie niezbędnych do nauki warunków, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, w tym wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne, odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia lub wychowanka (§ 24a pkt 1d, Rozp. MEN 2017; § 3 ust. 2, pkt 1f, Rozp. MEiN 2022).
- Rekomendowanie dyrektorowi przedszkola, szkoły lub placówki do realizacji działań w zakresie zapewnienia aktywnego i pełnego uczestnictwa dzieci i młodzieży w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz dostępności, o której mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. 2020 poz. 1062 oraz z 2022 r. poz. 975 i 1079).
- Przedstawianie radzie pedagogicznej propozycji w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli przedszkola, szkoły lub placówki w zakresie zadań określonych w pkt 1–5 (§ 24a pkt 6, Rozp. MEN 2017).
- Współpraca, w zależności od potrzeb, z innymi podmiotami (poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, zwanymi dalej „poradniami”; placówkami doskonalenia nauczycieli; innymi przedszkolami, szkołami i placówkami; organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży i innymi) (§ 24a pkt 5, Rozp. MEN 2017).

- Współpraca z zespołem w zakresie opracowania i realizacji indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, w tym zapewnienia mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§ 24a pkt 2, Rozp. MEN 2017).
- Prowadzenie zajęć rewalidacyjnych, resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych (§ 3 ust. 2, pkt 1h, Rozp. MEiN 2022).

Uzasadnienia podobieństw i różnic w zadaniach pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego można doszukiwać się w charakterze tych zadań. W przypadku zadań tożsamy są to zadania, które winny być realizowane przez wielu różnych specjalistów. Są one na tyle obszerne, i opisane w tak ogólnikowy sposób, iż pozwalają każdemu specjalście działać w ramach tych zadań w zakresie swoich kompetencji. Niekorzystnym aspektem takiego ujęcia jest jednak brak wyraźnego rozgraniczenia odpowiedzialności pomiędzy poszczególnymi specjalistami. Dotyczy to również zadania polegającego na dokonywaniu wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania. Zadanie to odnosi się tylko do uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, dlatego w potocznym odbiorze wydaje się zarezerwowane tylko dla pedagoga specjalnego, faktycznie jednak, tak jak w przypadku każdego procesu diagnostycznego, najlepiej, by było realizowane przez zespół, w taki sposób, by niejako „dywersyfikować” percepcyjnie końcowe ustalenia diagnozy.

Zróźnicowanie zadań wynika natomiast w przeważającej mierze ze specyfiki kompetencji posiadanych przez danego specjalistę. Stąd zadania pedagoga szkolnego skierowane są przede wszystkim do całej populacji uczniowskiej, wiążą się z diagnozowaniem środowiska wychowawczego, profilaktyką uzależnień, mediacjami, interwencjami czy też inicjowaniem form pomocy w środowisku szkolnym i pozaszkolnym. Podobnie w przypadku pedagoga specjalnego, część przypisanych mu zadań ściśle koresponduje z posiadanymi przezeń kompetencjami, pozwala na ich wykorzystanie, dzielenie się wiedzą ekspercką z otoczeniem. Dotyczy to zadań, których celem jest tworzenie warunków do aktywnego i pełnego udziału uczniów w życiu placówki, zapewnienie dostępności, tworzenie optymalnego dla każdego ucznia środowiska edukacyjnego. Również jak najbardziej zasadna wydaje się wśród zadań pedagoga specjalnego obecność zadań odnoszących się do realizacji kształcenia specjalnego.

Należy jednak zauważyć, iż nie zawsze intencja twórcy rozporządzeń jest jasna. Czasami określone wskazania pojawiają się w odniesieniu tylko do jednego specjalisty, mimo iż ich nieulegająca wątpliwości zasadność winna też odnosić się do działań drugiego specjalisty. Przykładowo w przypadku zadań realizowanych przez pedagoga specjalnego często pojawia się bardzo wyraźne akcentowanie zjawiska współpracy: część zadań (prowadzenie badań i działań diagnostycznych, rozwiązywanie proble-

mów dydaktycznych i wychowawczych, określanie niezbędnych do nauki warunków, rekomendowanie dyrektorowi działań w zakresie zapewnienia aktywnego i pełnego uczestnictwa oraz dostępności) winna być realizowana we współpracy z nauczycielami, innymi specjalistami, rodzicami i uczniami (Rozp. MEN z 2017 r.). Również zadanie polegające na rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych uczniów wydaje się zadaniem niespecyficznym, niewiążącym się li tylko z kompetencjami pedagoga specjalnego. Na podobną sytuację można wskazać w przypadku wspierania nauczycieli w rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów – zadanie to zostało przypisane jednak tylko pedagogowi szkolnemu.

Pełne zestawienie zadań w tabeli 1. ukazuje zarówno obszary, w których działania pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego są zbieżne, jak i te, które mają charakter odrębny. Pedagog szkolny odpowiada przede wszystkim za działania o charakterze ogólnoprofilaktycznym i interwencyjnym, obejmujące całą społeczność uczniowską, koncentruje się m.in. na diagnozowaniu sytuacji uczniów, działaniach wychowawczych, profilaktyce i mediacjach. Z kolei pedagog specjalny działa na rzecz wszystkich uczniów, jednak ze szczególnym uwzględnieniem tych, którzy wymagają dostosowania metod pracy i warunków nauki, realizuje zadania wymagające specjalistycznej wiedzy, obejmuje uwagę kwestię indywidualizacji wsparcia i likwidowania barier w funkcjonowaniu, realizuje wyspecjalizowane działania związane z dostosowaniem procesu kształcenia, opracowywaniem i wdrażaniem indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych (IPET), prowadzeniem zajęć rewalidacyjnych oraz współpracą z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi.

Oba stanowiska łączy ukierunkowanie na realizację wspólnego celu, którym jest wspieranie rozwoju każdego ucznia i eliminowanie barier w procesie edukacyjnym. Różnice dotyczą przede wszystkim specjalizacji i indywidualizacji wsparcia oraz charakteru podejmowanych działań. Dzięki temu obie funkcje mają szansę być komplementarne. Komplementarność może stanowić fundament współpracy między pedagogiem szkolnym i pedagogiem specjalnym, może ułatwić skuteczniejsze rozpoznawanie potrzeb uczniów, lepszą koordynację działań pomocowych oraz pozwolić uniknąć dublowania obowiązków. Jasne określenie kompetencji sprzyja efektywności systemu wsparcia w szkole.

Możliwość komplementarnej realizacji zadań pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego staje się najlepiej widoczna w perspektywie modeli wsparcia opartych na stopniowaniu pomocy. Mogą stanowić one propozycję uporządkowania zakresu zadań, a zarazem sposobu współpracy specjalistów. Przykładem takiego modelu może być wielopoziomowy system wsparcia (MTSS).

## **Wielopoziomowy system wsparcia (MTSS) jako perspektywa interpretacyjna dla zadań pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego**

Jednym z narzędzi teoretycznych, które może posłużyć do ukazania komplementarności zadań pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego, a zarazem stanowić swoistą mapę zakresu działań tych specjalistów, jest model *Multi-Tiered System of Supports* (MTSS). Model ten wywodzi się ze Stanów Zjednoczonych, powstał pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku w efekcie zintegrowania dwóch koncepcji: ukierunkowanej na wsparcie dydaktyczne *Response to Intervention* (RTI) (Fuchs, Fuchs 2006), oraz koncepcji koncentrującej się na pozytywnych interwencjach wychowawczych – *Positive Behavioral Interventions and Supports* (PBIS) (Sugai, Horner 2006).

Podstawowym celem MTSS jest wczesne rozpoznawanie trudności uczniów i zapobieganie ich narastaniu poprzez skoordynowane działania dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze. Przedstawiany model opiera się na trójstopniowej strukturze wsparcia uwzględniającej nasilenie się jego intensywności. Obejmuje:

- Poziom pierwszy (uniwersalny) – działania skierowane do wszystkich uczniów, obejmujące wysokiej jakości nauczanie, jasne zasady funkcjonowania w szkole, programy profilaktyczne, pozytywne wzmocnienia oraz systematyczne monitorowanie postępów (Sugai, Horner 2006).
- Poziom drugi (ukierunkowany) – dodatkowe wsparcie dla uczniów zagrożonych trudnościami edukacyjnymi lub wychowawczymi, obejmujące interwencje w małych grupach, dodatkowe zajęcia oraz krótko- i średnioterminową pomoc specjalistów (Fuchs, Fuchs 2006).
- Poziom trzeci (intensywny) – działania o najwyższym stopniu indywidualizacji, w tym programy edukacyjno-terapeutyczne, specjalistyczne interwencje oraz dostosowanie środowiska edukacyjnego realizowane przez zespół interdyscyplinarny (Sugai, Horner 2006; Fuchs, Fuchs 2006).

Zasady MTSS obejmują cztery kluczowe elementy. Po pierwsze, podejmowanie decyzji w oparciu o dane. Diagnoza potrzeb oraz planowanie działań odbywają się z wykorzystaniem rzetelnych narzędzi diagnostycznych i systematycznego monitorowania postępów uczniów (Fuchs, Fuchs 2006; National Center on Response to Intervention 2010). Po drugie, model zakłada proaktywne podejście, czyli wdrażanie działań zapobiegawczych na wczesnym etapie, zanim problemy ulegną pogłębieniu (Sugai, Horner 2006; National Center on Response to Intervention 2010). Trzecim elementem jest współpraca interdyscyplinarna, w ramach której specjaliści pracują jako zespół, dzieląc się odpowiedzialnością i kompetencjami (Fuchs, Fuchs 2006; Sugai, Horner 2006). Ostatnią zasadą jest elastyczność wsparcia – uczeń może być objęty różnym natężeniem

wsparcia w zależności od swoich aktualnych potrzeb, a intensywność interwencji dostosowywana jest do zmieniającej się sytuacji edukacyjnej (Fuchs, Fuchs 2006; Sugai, Horner 2006; National Center on Response to Intervention 2010).

MTSS opiera się na systemie decyzji wspieranych danymi z badań przesiewowych, zastosowaniu praktyk opartych na dowodach (EBP) oraz zwiększającej się intensywności wsparcia – od działań powszechnych po indywidualne i specjalistyczne interwencje (States, Detrich, Keyworth 2017).

Choć MTSS wywodzi się z praktyki amerykańskiej edukacji, jego struktura jest uniwersalna i może stanowić użyteczne narzędzie także dla polskiego systemu edukacji. W obecnych realiach pedagog szkolny realizuje przede wszystkim działania z poziomu 1 i niekiedy częściowo poziomu 2, odpowiadając za profilaktykę, wczesną diagnozę problemów oraz wspieranie całej społeczności uczniowskiej. Pedagog specjalny działa głównie na poziomie 2 i 3, koncentrując się na uczniach ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, indywidualizacji metod pracy oraz likwidowaniu barier w środowisku szkolnym. Wprowadzenie założeń MTSS do praktyki szkolnej mogłoby przyczynić się do klarownego rozdzielenia kompetencji obu specjalistów, uniknięcia dublowania działań oraz lepszego dopasowania form wsparcia do indywidualnych potrzeb uczniów.

## Wnioski końcowe

Brak precyzyjnego rozgraniczenia kompetencji między pedagogiem szkolnym a pedagogiem specjalnym niesie poważne konsekwencje zarówno dla jakości wsparcia uczniów, jak i dla organizacji pracy szkoły. W rezultacie może prowadzić do rozmycia odpowiedzialności, co dla uczniów oznacza często brak spójnego, skoordynowanego wsparcia – ich potrzeby mogą pozostać niezdiagnozowane lub niezaspokojone, gdy nie jest jasne, który specjalista powinien się nimi zająć. Nauczyciele w takiej sytuacji nie zawsze wiedzą, do kogo kierować określone problemy, co może opóźniać reakcję na trudności wychowawcze lub edukacyjne. Z perspektywy organizacyjnej nakładanie się zadań prowadzić może do nieoptymalnego wykorzystania zasobów kadrowych i dublowania działań, a w efekcie do obniżenia skuteczności systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Może to również generować napięcia w relacjach między specjalistami, osłabiając kulturę współpracy w szkole. Powstawaniu takich sytuacji sprzyjają nieprecyzyjne zapisy prawne oraz podobieństwo zakresów obowiązków. W efekcie szkoła narażona jest na obniżenie jakości wsparcia, które powinno być udzielane w sposób skoordynowany, szybki i adekwatny do potrzeb uczniów.

By ograniczyć przedstawione ryzyko oraz zwiększyć efektywność działań pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego, warto rozważyć wprowadzenie następujących rozwiązań organizacyjnych i systemowych:

- **Wyraźny podział obowiązków** – formalne określenie zakresu zadań każdego ze stanowisk, dostosowanego do specyfiki placówki i potrzeb uczniów. Jasne granice kompetencyjne zapobiegają dublowaniu działań i umożliwiają efektywniejsze wykorzystanie czasu pracy specjalistów. W niniejszym opracowaniu funkcje pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego przedstawiono w odniesieniu do modelu wielopoziomowego systemu wsparcia (*Multi-Tiered System of Supports* – MTSS). Mimo że model MTSS nie został formalnie wdrożony w polskim systemie edukacji, może on stanowić użyteczne narzędzie teoretyczne do opisu komplementarności zadań obu specjalistów. W tym ujęciu poziom pierwszy (uniwersalne wsparcie) w dużej mierze odpowiada działaniom pedagoga szkolnego, natomiast poziom drugi (wzmocnione wsparcie) i poziom trzeci (intensywne wsparcie) odzwierciedlają zadania pedagoga specjalnego.
- **Wspólne planowanie i ustalanie priorytetów działań** – regularne organizowanie spotkań pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego w celu uzgodnienia priorytetów oraz koordynacji działań. W przypadku przeciążenia zadaniami – reagowanie w pierwszej kolejności na sytuacje wymagające natychmiastowej interwencji.
- **Dokumentowanie i monitorowanie efektów pracy** – stosowanie wspólnych lub wzajemnie uzupełniających się narzędzi dokumentacji (arkusze obserwacji, rejestry działań, harmonogramy), co ułatwia planowanie oraz ocenę skuteczności podejmowanych działań, a także wspiera przepływ informacji pomiędzy szkołą, rodzicami oraz instytucjami zewnętrznymi (np. poradnią psychologiczno-pedagogiczną).
- **Szkolenia i doskonalenie zawodowe** – organizowanie szkoleń dla kadry zarządzającej i nauczycieli w zakresie kompetencji pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego. Szkolenia powinny rozwijać umiejętności pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych oraz poszerzać znajomość narzędzi diagnostycznych, co umożliwi szybsze rozpoznawanie trudności i kierowanie uczniów do właściwego specjalisty, a w konsekwencji – podnoszenie jakości udzielanego wsparcia.
- **Współpraca interdyscyplinarna** – prowadzenie regularnych spotkań zespołów złożonych z pedagogów szkolnych, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i wychowawców. Wyznaczanie koordynatora zespołu odpowiedzialnego za przepływ informacji oraz właściwy podział zadań.
- **Edukacja społeczności szkolnej** – przekazywanie uczniom, rodzicom i nauczycielom informacji o zakresie obowiązków pedagoga szkolnego i pedagoga specjalnego oraz budowanie świadomości, że każdy uczeń – także bez orzeczenia – może otrzymać odpowiednie wsparcie.

Należy stwierdzić, iż kluczowe znaczenie ma zatem jasny i spójny podział kompetencji, odpowiednie uregulowania organizacyjne, a także stała koordynacja działań. W perspektywie długofalowej konieczne jest wdrożenie rozwiązań systemowych obejmujących

mujących: doprecyzowanie zadań obu stanowisk w przepisach prawa, zapewnienie warunków do realnej współpracy oraz regularną ewaluację skuteczności podejmowanych działań. Takie podejście ułatwi organizację pracy – planowanie i podział zadań w zespole, pozwoli uniknąć dublowania obowiązków, zoptymalizować wykorzystanie zasobów kadrowych, może poprawić efektywność działań i zapewnić zarówno uczniom, jak i ich rodzicom i nauczycielom wsparcie adekwatne do ich rzeczywistych potrzeb. W ten sposób można stworzyć w polskiej szkole spójny, elastyczny i efektywny system wsparcia psychologiczno-pedagogicznego, w którym każdy uczeń – niezależnie od posiadania orzeczenia – będzie miał zagwarantowany dostęp do edukacji wysokiej jakości, a nauczyciele i specjaliści będą pracować w miejscu, w którym dbałość o ich dobrostan będzie istotnym elementem organizacji pracy.

## Bibliografia

- Bartuś E. (2023), *Pedagog specjalny jako współorganizator edukacji włączającej w narracjach nauczycieli*, „Colloquium: Edukacja – Polityka – Społeczeństwo”, 4(52), s. 89–101.
- Bobik B. (2024), *Zadania pedagoga specjalnego w systemie wsparcia psychologiczno-pedagogicznego uczniów z niepełnosprawnością*, „Kultura – Przemiany – Edukacja”, tom XIV–XV, s. 151–164.
- Figiel A. (2017), *Pedagog szkolny – problem niedookreśloności zadań*. „Przegląd Pedagogiczny”, nr 1, s. 181–194.
- Fuchs D., Fuchs L.S. (2006), *Introduction to response to intervention: What, why, and how valid is it?*, „Reading Research Quarterly”, 41(1), s. 93–99. <https://www.uv.uio.no/forskning/om/helga-eng-forelesning/introduction-to-responsiveness-to-intervention.pdf>.
- Gajdzica Z., Widawska E. (red.) (2025), *Stanowisko pedagoga specjalnego w placówce ogólnodostępnej – nowe wyzwania / pierwsze doświadczenia*, AT Wydawnictwo, Kraków, DOI: <https://doi.org/10.59862/x7d9k2m4>.
- Jachimczak B., Podgórska-Jachnik D. (2023), *Edukacja włączająca w perspektywie i zadaniach samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, ORE. <https://cwd.info.pl/wp-content/uploads/2023/09/Edukacja-wlaczajaca-w-perspektywie-i-zadaniach-samorzadu-terytorialnego.pdf>.
- Kalinowska-Witek B., Lewandowska-Kidoń T. (2016), *Rola pedagoga szkolnego w szkolnym systemie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Łoskot M. (2024), *Pedagog szkolny i pedagog specjalny – dwóch specjalistów w jednej osobie*. „Głos Pedagogiczny”, <https://www.glospedagogiczny.pl/artykul/pedagog-szkolny-i-pedagog-specjalny-dwoch-specjalistow-w-jednej-osobie>.
- Majewicz P., Sikorski J. (2024), *Pedagog specjalny w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach – nowe stanowisko specjalisty*, „Journal of Modern Science”, 1(55), s. 587–594.
- National Center on Response to Intervention (2010), *Essential components of RTI – A closer look at response to intervention*. U.S. Department of Education.
- Parys K. (2025), *Pedagog specjalny w edukacji włączającej – realizacja zadań zawodowych w kontekście zapisów prawa oświatowego*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, 54, s. 31–52.
- Pedagog Online (2022). *Pedagog szkolny a pedagog specjalny*, <https://pedagogonline.pl/pedagog-szkolny-a-pedagog-specjalny/>.

- Pedagog Online (2023). *Pedagog szkolny a pedagog specjalny*, <https://pedagogonline.pl/pedagog-szkolny-a-pedagog-specjalny-2/>.
- States J., Detrich R., Keyworth R. (2017), *Overview of Multitiered System of Support*, Oakland, CA: The Wing Institute. <https://www.winginstitute.org/school-programs-multi-tiered-systems>.
- Sugai G., Horner R. (2006), *A Promising Approach for Expanding and Sustaining School-Wide Positive Behavior Support*, „School Psychology Review”, Volume 35, No. 2, s. 245–259.
- Walc W. (2016), Pedagog szkolny – rola i zadania w kontekście zmian systemu edukacji, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, 35(1), s. 93–107.

### Akty prawne

- Instrukcja w sprawie organizacji kształcenia i wychowania w roku szkolnym 1973/1974 – Załącznik do Zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 1 lutego 1973 r. (Dz.U. 1973, nr 3, poz. 15).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz.U. 2022 poz. 1610), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001610>.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 11 poz. 114).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2001 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2001 nr 13 poz. 110).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2010 nr 228 poz. 1487).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2013 poz. 532).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1798).

### Netografia

- <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED526858.pdf>
- <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130000532/O/D20130532.pdf>
- [https://mbc.cyfrowemazowsze.pl/Content/72176/00074196\\_Ministerstwo-Oswiaty\\_Dziennik-Urzedowy-Ministe-howania-1973-nr-3-5-II-\\_.pdf](https://mbc.cyfrowemazowsze.pl/Content/72176/00074196_Ministerstwo-Oswiaty_Dziennik-Urzedowy-Ministe-howania-1973-nr-3-5-II-_.pdf)
- <https://prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=4384>
- <https://www.glospedagogiczny.pl/artikul/pedagog-szkolny-i-pedagog-specjalny-dwoch-specjalistow-w-jednej-osobie>
- <https://www.icareby.org/sites/www.icareby.org/files/spr352sugai.pdf>
- <https://www.portaloswiatowy.pl/bezpieczenstwo-w-szkole/rozporzadzenie-ministra-edukacji-narodowej-i-sportu-z-7-stycznia-2003-r.-w-sprawie-zasad-udzielania-i-organizacji-pomocy-psychologicznopedagogicznej-w-publicznych-przedszkolach-szkolach-i-placowkach-dz.u.-z-2003-r.-nr-11-poz.-114-9721.html>